

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ**Тараненко М. М.***Викладач кафедри публічного права**Національного технічного університету України**«Київський політехнічний інститут»*

В статті розглядається одна з форм об'єктивної сторони масових заворушень – їх організація. Зокрема, автор детально аналізує основні складові елементи практичних дій організаторів та керівників масових протиправних акцій, що визначають конкретну сутність та зміст зазначеного складу злочину.

В статье рассматривается одна из форм объективной стороны массовых беспорядков - их организация. В частности, автор подробно анализирует основные составляющие элементы практических действий организаторов и руководителей массовых противоправных акций, определяющие конкретную сущность и содержание указанного состава преступления.

The article is about one of the form of the objective side of the riots - their organization. In particular, the author analyzes in detail the main components of practical actions of the organizers and leaders of mass illegal actions that define the specific nature and contents of the corpus delicti.

Ключові слова: громадський порядок, масові заворушення, організація і керівництво натовпом, публічні заклики, агітаційно-пропагандистська робота.

В числі найбільш небезпечних злочинних проявів, які зачіпають цілу низку суспільних відносин, що охороняються законом про кримінальну відповідальність, є масові заворушення. Їх особлива небезпека полягає в тому, що масові протиправні дії, які здійснюються численним агресивно налаштованим натовпом, грубо порушують громадський порядок, дестабілізують обстановку, викликають нові злочини, завдають величезної шкоди державі та суспільству.

Однією з форм об'єктивної сторони масових заворушень (ст. 294 КК України) є їх організація. Адже без чітко спланованих організаційних заходів розгортання масових заворушень стає неможливим. Проблема кримінально-правової характеристики масових заворушень за останні 20 років в різних аспектах розглядалася у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених: А.Абдульманова, Е.Аріпова, Ю.Демідова, А.Ільєсова, В.Кузнецова, В.Пономарьова, С.Яценка та ін. Однак зазначені автори, зупиняючись на проблемі організації масових заворушень, висвітлюють її в загальних рисах, не ставлячи перед собою завдання детального аналізу всього комплексу різноманітних організаційних, агітаційних, матеріально-технічних засобів їх підготовки, провокування і наступного розгортання, що має своїм наслідком вчинення діянь, якими супроводжуються масові заворушення (погромів, підпалів, насильства над особою, знищення майна, захоплення будівель і споруд, опору представникам влади із застосуванням зброї, або інших предметів, що використовуються в якості зброї).

На наш погляд, саме ця діяльність організаторів масових заворушень потребує предметного дослідження і систематизації. Тому в даній статті ставиться за мету детально проаналізувати таку важливу форму об'єктивної сторони масових заворушень, як їх організація, розглянути основні етапи цієї діяльності та систематизувати заходи, що вживаються організаторами вказаного злочину в процесі його підготовки та практичної реалізації.

Насамперед зазначимо, що такий злочин, як масові заворушення характеризується насильницькими діями натовпу [15, 592]. Не зважаючи на те, що поняття «натовп» в нормативно-правових актах не розглядається і не є терміном кримінально-правового змісту, однак в юридичній науковій літературі використовується досить часто. Так, саме дії натовпу, на думку В.Кузнецова, є головною характерною рисою масових заворушень [5, 56]. Вказаний термін аналогічно застосовує й В.Навроцький, за словами якого, «масові заворушення – це порушення громадського порядку натовпом, що безчинствує [9, 606]. Поділяючи в цілому позиції наведених авторів, наголосимо, що натовп з кримінально-правової точки зору, на наш погляд, слід розглядати специфічним вираженням такої форми співучасті, як вчинення злочину групою осіб без попередньої змови (ч.1 ст. 28 КК України).

В контексті поставленої проблеми слід також наголосити, що масові заворушення, зазвичай, виникають двома шляхами:

1) стихійно (зазвичай, такі заворушення виникають в під враженням від якоїсь спонтанної неординарної події, чи конфлікту, який своєчасно не ліквідується, внаслідок чого зростає емоційна напруга населення, яка згодом може перерости в агресивні протиправні дії з боку його найбільш радикальної частини);

2) є ретельно організованими.

Говорячи про конкретний зміст і сутність організації масових заворушень, зазначимо, що в тексті ст.294 КК України вказане поняття законодавцем не розкривається. Це суттєво ускладнює її правильне трактування та застосування в конкретних ситуаціях, що виникають в ході масових заворушень. В юридичній літературі до видів такої організаційної діяльності відноситься: об'єднання людей для участі у масових заворушеннях, керівництво натовпом, підбурювання до вчинення дій, які становлять собою масові заворушення, провокаційні дії, вчинені з метою викликати відповідну поведінку великих груп людей[8, 866]. Скоєння будь-яких з перелічених вище протиправних дій є достатнім приводом для встановлення вини особи в організації масових заворушень. Таким чином, мова йде, насамперед, про чітко виражений прояв свідомої активності в їх ініціюванні, наступному розгортанні та цілеспрямованому керівництві діями учасників масових заворушень.

За визначенням Ю.Демідова, організація масових заворушень полягає в двох формах: а) в попередній підготовчій діяльності; б) безпосередньому керівництві в період їх виникнення протиправними діями натовпу[3, 21]. Зазначимо, що аналогічну позицію в цьому питанні займають А.Абдульманов[1, 53], А.Ільєсов [4, 60-61] та Е.Аріпов [2, 134] та інші автори.

На наш погляд, в зазначеній трактовці організаційного моменту масових заворушень бракує одного дуже важливого елементу – а саме: процесу формування і об'єднання людського натовпу та провокування його учасників на вчинення протиправних дій. Адже сам натовп без відповідного емоційно-психологічного поштовху, без вмілого і заздалегідь продуманого сценарію провокування й спрямування його наступних дій не буде здійснювати погромів, підпалів, насильства, знищувати майно, чинити опір владі тощо. Як правило, за звичайних обставин натовп буде займати лише вичікувальну пасивну позицію, яка не може тривати протягом довгого періоду часу, так як без вжиття додаткових заходів він розійдеться. Тому на відміну від приведених вище авторів, пропонуємо крім виділених ними двох етапів організації масових заворушень виокремити ще один важливий етап – практичну роботу організаторів по збиранню, об'єднанню натовпу та трансформації його стану з пасивного в агресивний.

Таким чином, під організацією масових заворушень, на наш погляд, слід розуміти:

1) первинну підготовчу діяльність, що полягає в теоретичній розробці плану поетапного розгортання масових заворушень та їх агітаційно-організаційного забезпечення;

2) практичні дії по збиранню, об'єднанню натовпу та трансформації його стану з пасивного в агресивний, шляхом провокування у його учасників негативного ставлення до чинної влади, існуючого в державі громадського порядку та на підбурювання до вчинення дій, якими супроводжуються масові заворушення;

3) керівництво практичними діями агресивно налаштованого натовпу по вчиненню насильства над громадянами, погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель і споруд, насильницького виселення громадян, опору представникам влади із застосуванням зброї, або інших предметів, які використовуються в якості зброї.

Процес первинної підготовчої діяльності організації масових заворушень як правило, містить у собі:

- створення організатором масових заворушень «ініціативної групи» з числа своїх однодумців та надійних прибічників.
- визначення об'єктів посягань;
- розподіл між членами «ініціативної групи» конкретних ролей і функцій;
- розробку організатором детального плану (сценарію) проведення масових заворушень;

- виготовлення листівок, звернень, декларацій, інших друкованих агітаційних видань, адресованих різним соціальним групам та широким верствам населення.

- добір і підготовку «кримінального активу» та формування з нього спеціальних структурних підрозділів для виконання в ході масових заворушень конкретно визначених цільових завдань. До складу таких загонів організатори також залучають осіб без кримінального минулого, бажаних публічно висловлювати своє «невдоволення життям», нерідко психічно невірні до влади та здатних до жорстокого насильства індивідів. Зазвичай, до зазначених загонів та «груп підтримки» потрапляють також особи, які тимчасово не працюють, або мають серйозні фінансові проблеми і за відповідну грошову винагороду без особливих вагань виявляють бажання взяти активну участь у масових заворушеннях. Так, серед 4-х засуджених учасників так званої групи «стрільців» у справі про масові заворушення біля Центральної виборчої комісії України 23 жовтня 2004 року один був раніше судимим, а двоє на момент скоєння злочину ніде не працювали [5].

Як правило, організаторами масових заворушень проводиться робота по озброєнню таких осіб, заготівлі різноманітних предметів, які в умовах масових протиправних акцій

можуть бути використані ними в якості зброї. У зазначеній вище кримінальній справі чітко просліджуються основні етапи та елементи організації масових заворушень від розробки детального плану їх проведення до його практичної реалізації. Зокрема, згідно розробленого плану, напередодні наміченої протиправної акції її учасники (50-60 осіб) за обіцяну грошову винагороду (500 доларів США) були зібрані організаторами на території санаторію «Зміна». Тут вони отримали відповідну екіпіровку з символікою партії «Наша Україна» та були поділені на 3 групи: «стрільців» - для кидання каміння та димових шашок у вікна ЦВК та Київської обласної адміністрації; «прикриття» - для сприяння відходу від вказаної будівлі груп «стрільців» та «підтримки» - для забезпечення втечі вказаних груп з місця вчиненого злочину. Ще на території санаторію кожен зі «стрільців» отримав відповідні «набої» - димові шашки та шматки каміння, які згодом були використані як зброя під час масового мітингу в ході «атаки» на приміщення ЦВК України[4].

Слід врахувати, що всі заздалегідь проведені підготовчі організаторські заходи (розробка детального сценарію можливого розгортання масових заворушень, підготовка агітаційної друкованої продукції, необхідних предметів та знарядь для застосування в ході вчинення злочину тощо) носять, зазвичай, чітко продуманий і завуальований зміст та характер. Зовні вони можуть мати вигляд цілком легітимної діяльності. Зокрема, організаторами доволі часто напередодні таких масових протиправних акцій практикується підготовка численних декларацій, звернень та петицій, адресованих до органів влади із начебто законними і справедливими вимогами населення міста, району, регіону, які, за їх словами, базуються на справжньому волевиявленні народних мас і потребують негайного практичного розв'язання.

Наступний етап організації масових заворушень полягає в практичних діях по збиранню, об'єднанню натовпу та трансформації його з пасивного стану в агресивний, шляхом провокування у його учасників негативного ставлення до чинної влади, існуючого в державі громадського порядку та на підбурювання до вчинення дій, якими супроводжуються масові заворушення;

В разі «мовчання органів влади» та ігнорування «законних і справедливих» вимог народу організатори масових заворушень, під виглядом цілком законного їх публічного висловлення, оперативного вирішення наболілих соціальних проблем, як правило, звертаються до владних структур з вимогою дати дозвіл на проведення в громадських місцях масових народних акцій протесту: мітингів, зборів, демонстрацій, ходів тощо. Зазвичай, такого дозволу від органів влади вони не отримують, або одержують санкцію на проведення зазначених акцій на віддалених від публічних місць майданчиках. В таких випадках організатори самочинно визначають дату і місце проведення того, чи іншого протиправного масового заходу.

Однак при цьому мітинги, демонстрації, маніфестації, вуличні ходи, збори, що передують безпосередньому розгортанню масових заворушень та які, за словами їх організаторів, буцімто покликані вирішувати гострі соціальні проблеми, фактично переслідують ціль не владнати їх, а навпаки радикально загострити ситуацію, по справжньому сколихнути населення, спровокувати його на активні агресивні дії. В ході їх проведення організаторам масових заворушень важливо також визначити ядро можливих активних учасників безладів та сконцентрувати навколо себе екстремістсько налаштовані сили для практичної реалізації запланованих наступних масових протиправних акцій.

Напередодні розгортання масових заворушень їх організаторами проводиться активне розповсюдження в громадських місцях, за місцем роботи, навчання та по місцю проживання населення заздалегідь підготовлених провокаційних агітаційних засобів: звернень, програм, листівок, прокламацій, брошур, спецвипусків газет, де, зазвичай, піддається гострій критиці діяльність органів влади, акцентується увага різних категорій населення на найбільш болючих проблемах їхнього повсякденного життя, містяться спонукаючі до активних радикальних дій результати буцімто проведених об'єктивних соціопитувань, брехливі чутки, ультимативні вимоги до владних структур, палкі заклики взяти активну участь у зазначений день у масових акціях протесту і виявлення народного невдоволення – мітингах, маніфестаціях, зборах тощо.

Ці агітаційні звернення можуть бути адресовані як невизначеному колу осіб, так і конкретно обраним групам населення («афганцям», «чорнобильцям», молоді, представникам певної професії, соціального прошарку, національності, релігійної конфесії, тощо); учасникам різноманітних заходів (глядачам, слухачам, виборцям, делегатам тощо); членам політичних і громадських організацій, робітникам підприємств, працівникам установ, шахтарям, аграріям, військовослужбовцям тощо. Адресатами подібних закликів можуть бути й різні сили, які перебувають поза межами відповідного регіону, представники громадськості, засоби масової інформації, державні установи, міжнародні організації, чи навіть керівники зарубіжних держав, якщо ці звернення спонукають їх втрутитись в хід масових заворушень, хоча б у вигляді свого морального чи матеріального сприяння та підтримки.

В переддень масових заворушень найбільш активно і наполегливо агітатори «працюють» в молодіжному, насамперед, студентському середовищі, яке, зазвичай, позитивно реагує на заклики радикального змісту і завжди налаштоване на рішучу боротьбу за свої права і соціальну справедливість.

Як переконливо свідчить практика організації сучасних масових заворушень, одним з найбільш ефективних засобів залучення до них великої кількості активних учасників, передусім молоді, стали соціальні мережі в Інтернеті. Зокрема, саме завдяки їм, за прикладом організації масових заворушень антиглобалістів в США та ряді держав Євросоюзу, в 2011-2012 рр. були вчинені настирливі спроби розгорнути цілу низку «кольорових революцій» на пострадянському просторі: в Молдові, Киргизстані, Білорусі та Росії. Події, що відбулися в ряді міст Росії у зв'язку із виборами до Державної Думи та Президента Російської Федерації, ще раз засвідчили особливо високу ефективність використання соціальних мереж в справі організації масових заворушень, насамперед, в контексті ефективного скликання великого негативно налаштованого до чинної влади натовпу [13, 130]. Враховуючи серйозну небезпеку і активну роль соціальних мереж в організації і розгортанні масових заворушень в умовах сьогодення, радник держсекретаря США Алек Росс назвав Інтернет «Че Геварою XXI століття» [12].

Нерідко заклики до масових заворушень доступні великій кількості людей шляхом нанесення на стіни будівель, парканів садиб агітаційних написів, гасел, сатиричних малюнків, розміщення плакатів, транспарантів, а також завдяки використанню аудіовізуальних засобів, звукопідсилювачів тощо. Кількість осіб, які сприйняли ці заклики, частіше за все, не має вирішального значення. Головне в цих пропагандистських акціях – їх відкритість, гласність, прозорість, доступність, зверненість до багатьох категорій осіб.

Підбурюючі провокаційні заклики можуть здійснюватися не тільки в «чистому» вигляді, а й супроводжуватись достатньо переконливою і аргументованою фактологічною інформацією, провокуючою на вчинення відповідного роду злочинних дій, або розбавлятися так званими «нейтральними висловлюваннями» з точки зору кримінального права.

Визначений організаторами день розгортання масових протиправних акцій з ранку супроводжуються подачею тривожних звуків, сигналів, гудків, гучною трансляцією через гучномовці пісень, гасел та закликів до активних дій. Особам, що увійшли до складу зібраного натовпу, його організаторами нерідко видаються спиртні напої, наркотичні, психотропні речовини, або їх аналоги з метою їх відповідного збудораження та налаштування на наступні агресивні дії [11, 24]. Групи учасників масових заворушень, як правило, збираються в різних місцях міста. Після попередньої «агітаційної обробки» та відповідного «матеріального забезпечення» їх агресивно налаштовані учасники спрямовуються організаторами у заздалегідь визначене громадське місце для об'єднання в єдиний багато чисельний натовп.

Здійснюючи керівництво даним етапом організації масових заворушень, їх організатори влаштовують виступи спеціально підготовлених промовців перед зібраним натовпом, які завдяки своїм ораторським здібностям здатні ефективно впливати на стан, почуття та настрої великої кількості людей. Зазвичай, такі публічні провокаційні звернення, використовуються як своєрідний умовний сигнал, адресований агресивно налаштованим особам, заздалегідь озброєним холодною або вогнепальною зброєю, палицями, металевими прутами, камінням, пляшками з легкозаймистими речовинами та іншими небезпечними для життя людини предметами. Заклики на зразок «покарати іновірців», «помститись міліції за всі її діяння», «комунаку на гіляку» [14] сприймаються значною кількістю осіб як такі, що спонукають учасників натовпу до активних протиправних дій, кінцева мета яких не може не усвідомлюватись їх організаторами та безпосередніми виконавцями.

З іншого боку, не можна категорично твердити, що будь-який заклик до вчинення масових заворушень означає їх безпосередню організацію. Але, на думку В.Кузнєцова, саме такого роду заклики іноді стають серйозним підґрунтям для вчинення, як правило, тяжких і особливо тяжких злочинів [7]. Так, публічна підмова чи спонукування організатором, оратором чи окремим учасником натовпу інших його учасників здійснити напад на представників органів влади або вчинити їм озброєний опір утворює підбурення до скоєння такого злочину, як опір представнику влади.

Зазначимо, в КК України заклики до масових заворушень виділені в окремий склад злочину, відповідальність за який передбачено в ст. 295 що має назву «Заклики до скоєння дій, що загрожують громадському порядку». В контексті кримінально-правової характеристики масових заворушень, на нашу думку, варто провести розмежування статей 294 та 295 КК України.

Ст.295 КК України передбачає відповідальність за публічні заклики до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що

загрожують громадському порядку, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів такого змісту.

Об'єктивна сторона злочину, відповідальність за який передбачена ст. 295 КК України, проявляється в двох формах:

1) публічні заклики до вчинення погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку;

2) розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій, якщо ці дії загрожують громадському порядку або безпеці громадян.

Виходячи з цього, наголосимо, що конкретні дії у зазначеному злочині можуть мати два різновиди: фізичний та інформаційний. При цьому в першій формі злочину, передбаченого ст. 295 КК України, присутня така обов'язкова ознака, як публічність, яка також є характерною і для масових заворушень. У другій формі наявна така обов'язкова ознака його об'єктивної сторони, як знаряддя вчинення злочину, а саме: матеріали із закликами до скоєння протиправних дій, що загрожують громадському порядку.

На наш погляд, і сама вказана стаття, і наведені щодо неї теоретичні положення, що містяться в юридичній літературі, свідчать про їх певну надуманість і штучність. Особливо абсурдним є твердження про відокремлення закликів до масових заворушень від самої організації цього злочину. Через явну суперечливість наведених вище положень, їх непотрібне взаємне дублювання, вважаємо за доцільне виключити окрему норму про відповідальність за заклики до масових заворушень з КК України. Адже організація масових заворушень за своїм змістом охоплює й відповідні заклики до їх практичного вчинення.

Третя – завершальна стадія організації масових заворушень полягає в безпосередньому керівництві практичними діями агресивно налаштованого натовпу, по вчиненню насильства над громадянами, погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель і споруд, насильницького виселення громадян, опору представникам влади із застосуванням зброї, або інших предметів, які використовуються в якості зброї. Ця робота включає в себе: безпосереднє спрямування дій активних учасників натовпу у вигляді наказів, розпоряджень, вказівок, демонстрації особистого прикладу тощо.

Варто наголосити, що безпосереднє керівництво діями агресивно налаштованого натовпу також взаємопов'язане із закликами до його учасників, спрямованих на скоєння зазначених протиправних діянь. Відкритий заклик до натовпу вчинити протиправні дії з певного підвищення (автомобіля, постаменту, сходів, подіуму, балкону, трибуни тощо) через різноманітні засоби підсилення звуку (рупор, мегафон, мікрофон тощо), коли звичайний учасник масових заворушень фактично бере на себе функції керівника, ватажка агресивно налаштованого натовпу, буде означати його організаційну діяльність.

Зокрема, під час проведення 9 березня 2001 року резонансної політичної акції «Україна без Кучми!» громадяни Л., М., З., К. та «особа, щодо якої кримінальну справу виділено в окреме провадження» - лідери політичної партії Українська Національна Асамблея (УНА) та керівники незареєстрованої організації Українська незалежна солідарна організація (УНСО), щоб вчинити масові безпорядки під час покладання квітів до пам'ятника Т.Г.Шевченку в м. Києві вищими посадовими особами України, вишикували своїх прибічників і спрямували їх на працівників міліції, які забезпечували охорону правопорядку, з закликами прорвати «цей кордон». Особливою активністю при цьому відзначився Л., який підбурював натовп публічними провокаційними закликами: «Шикуйтеся в колону по шість!», «За кожен трофей буде винагорода!», «Слава нації – смерть ворогам!», «Зрадників на палю!!», «УНСО – до штурму!», «УНА – до влади!», «За трофеями вперед!» тощо [8].

Окрім цього, деякі завчасно обумовлені організаторами масових заворушень заклики можуть бути своєрідним сигналом для початку активних протиправних дій для заздалегідь підготовлених для цього «спецзагонів» та «груп підтримки». Так, в ході вже згаданих вище подій біля ЦВК України, після завчасно визначеного гучного вигуку організатором умовного сигналу «Так, Ющенко!» приблизно 50 осіб, сформованих у три «спеціальні загони» з символікою політичної партії «Наша Україна» здійснили «обстріл» приміщення ЦВК димовими шашками і камінням, внаслідок чого було розбито близько двох десятків вікон, чим завдано матеріальної шкоди на суму 10 тисяч гривень. Окрім цього уламками розбитого скла було заподіяно легке тілесне ушкодження співробітнику Комітету Верховної Ради України [4].

Трапляються випадки, коли під час масових заворушень стихійні, некеровані як слід дії агресивно налаштованого натовпу можуть вийти з-під контролю його організаторів. В такому разі в ході заворушень доволі часто вчиняються зовсім інші, взагалі непередбачені розробленим організатором планом (сценарієм) розвитку подій злочини: пограбування, вбивства, зґвалтування, крадіжки, захоплення та утримання заручників тощо. За

підрахунками А.Абдильманова, під час масових заворушень за таких умов вчиняється більше 20 видів інших самостійних злочинів, переважно антигромадської спрямованості [1, 51].

Судова практика по справах про масові заворушення засвідчує, що основні труднощі при встановленні відповідальності за вказані протиправні дії постають, передусім, в питаннях визначення та оцінки діяльності їх організаторів. Безумовно, в цьому питанні слід враховувати серйозні складнощі, що виникають під час встановлення та доказування таких дій, оскільки значна частина організаційних заходів носить підготовчий характер. Підготовча робота, як зазначалося вище, передує безпосередньому розгортанню і ходу масових заворушень і, зазвичай, носить завуальований, на перший погляд, цілком легітимний характер. В ході аналітичного дослідження злочинів зазначеної категорії, вчинених наприкінці 80-х років минулого століття ще за часів СРСР, вченими було встановлено, що із загальної кількості осіб, котрі притягалися до кримінальної відповідальності за масові заворушення, до числа їх організаторів відносилось лише 2% учасників масових безпорядків [2, 135], а за підрахунками Ю.Демідова, серед затриманих після проведення масових заворушень осіб, їх частка становила менше 2 % [3, 22].

Підводячи підсумок характеристики основних етапів організації масових заворушень, зазначимо, що момент закінчення цього злочину не завжди чітко і однозначно визначається в кримінально-правовій літературі. Так, В.Навроцький наголошує, що цей злочин можна вважати закінченим з моменту початку масових заворушень – вчинення конкретних актів насилля, погромів тощо [8, 866]. За визначенням П.Матишевського, зазначений злочин є закінченим тоді, коли дії з організації масових заворушень призвели до вказаних у диспозиції статті 294 КК України діянь, або спроби їх вчинення [10, 677]. На думку В.Кузнецова, «злочин у формі організації масових заворушень буде вважатись закінченим, коли дії з організації масових заворушень призвели до вказаних у диспозиції ч.1 ст. 294 КК України наслідків (деякі з них за змістом є діями): насильства над особою, погромів, підпалів, знищення майна, а також до вчинення таких дій, як: захоплення будівель або споруд, насильницького виселення громадян, опору представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовувались як зброя» [6, 61].

Як бачимо, вчені дотримуються в цьому питанні різних позицій. На наш погляд, злочин у формі організації масових заворушень слід вважати закінченим з моменту проведення розкритих нами вище організаційних дій. Настання наслідків у вигляді вчинення масових заворушень для встановлення відповідальності їх організаторів значення не має. Якщо масові заворушення не відбулись завдяки втручання правоохоронних органів, що запобігли збору натовпу і перетворенню його в агресивно налаштований стан, то відповідальність слід встановлювати з посиланням на ст. 14 або 15 Загальної частини КК України. Таким чином, злочин у вигляді організації масових заворушень за конструкцією є злочином з формальним складом.

Література

1. Абдильманов Асхат Абдулгоппорович. Уголовно-правовые меры борьбы с массовыми беспорядками : диссертация ... кандидата юридических наук : 12.00.08.- Москва, 1994 - 251 с.
2. Арипов Э.А. Уголовная ответственность за массовые беспорядки (по материалам Кыргызской Республики и Российской Федерации) диссертация ... кандидата юридических наук : 12.00.08 / Арипов Эдиль Асанович; [Место защиты: Акад. упр. МВД РФ]. – М., 2008
3. Демидов Ю.Н. Массовые беспорядки: уголовно-правовой и криминологический аспекты. Учебное пособие М.: 1994 – 84 с.
4. Ильясов Арзулум Зиявдинович. Уголовно-правовые и криминологические проблемы массовых беспорядков : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 : Махачкала, 1999 - 222 с.
5. Кримінальна справа № 1-13/09 від 17.06.2009 р. // Архів Печерського районного суду м. Києва за 2009 рік
6. Кузнецов В.В. Злочини проти громадського порядку та моральності: практ. посіб. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2007. – 160 с.
7. Кузнецов В.В. Кримінально-правова характеристика закликів до масових заворушень: порівняльно-правове дослідження // http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknus/2010_5/kuznetsv.htm
8. Лебедь Наталия До 10 річчя «України без Кучми» // <http://www.obozrevatel.com/politics/do-10-richchya-ukraini-bez-kuchmi.htm>
9. Науково-практичний коментар кримінального кодексу України. 9-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника М.І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2012 – 1316 с.

10. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: за станом законодавства та постанов Пленуму Верховного Суду України від 1 липня 2002 р./Відп. Ред. С.С. Яценко. – К., 2002.
11. Перфилов К.А. Субъект массовых беспорядков //Российский следователь № 5, 2008 г., с. 24
12. Роль социальных сетей в организации массовых беспорядков XXI века // http://www.memoid.ru/node/Rol_socialnyh_setej_v_organizacii_massovyh_besporyadkov_XXI_veka
13. Тараненко М.М. Роль соціальних мереж в організації масових заворушень // Науково-технічна конференція «Світ інформації та телекомунікацій – 2012»: Збірник тез. К.: ДУІКТ, 2012., с. 130
14. Файнер М. Помаранчева революція. Джерела, рушійні сили, перспективи. // www.fainer.kiev.ua/publish_03.htm
15. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С.Шемшученко (голова редкол.) та ін. (Т.З К-М.) – К.: «Укр. енцикл.», 2001 – 792 с.